

— Paramisa fon je Sintesta, sastrune vasteha

— Pohádka o Sintovi se železnou rukou

Me ginau tuke kana je paramisa dren fon je Sintesta. Ko his amol je Sinto, koleska romni merdias, und koles his duj čhavi. Und keaki und ti čhias peske lo hojt kokores, vajl kek kamias les peska čhavenci te lel. Keaki his lo hojt ap i rajza, un džian le hojt fon jek them ano vavaro. Und his šon rati, vians le hojt an je baro vejš. Und ko vejš les hojt kek endo und kek endo. Un keki phenias lo ap peske čhavende: „Ti haca kek lotapen net, pali un ti sovas an ko vejš.“ Und o čhave dardian hojt un phenian hojt: „Tata, dikh hojt te las mengi je lotapen.“ Und keki džian le hojt, und of amol dikhian le je momali. Phenias lengo dat ap lende: „Me dikhau koti je glan je momeli. Dika hojt hin. Filajcht rikren men le pral i rat.“

Keki džian le hojt paš ki momali cua, und vian paš je kher, paš je phuri mila. Hoki, džias ko Rom koj, dias je kota kaš, katias ap o vuda an, avias o gadžo. Pučias lo: „Ho kamejna den?“ – „No“, phenias o Sinto, „dikh, man hi duj tikne čhavi, me hacau kova kaj rat buter net vri fon o vejš. Me kamaus te čap kathe naj pral i rat“, phenias o Rom. „Nojo“, ko gadžo, „nojo“, phele, „naj čhejna šon pral i rat, ti darej hojt nit, paš mende

Teď ti povím pohádku o jednom Sintovi. Byl jednou jeden Sinto, kterému umřela žena. A měl dvě děti. Musel zůstat sám, protože se dvěma dětma ho žádná nechtěla. A tak se vydali na cestu a putovali ze země do země. Až jednou, byla už noc, přišli do velkého lesa. A ten les nebral konce a nebral konce. A tak řekl Rom svým dětem: „Když nenajdeme přístřeší, musíme přenocovat v lese.“ Děti se polekaly a řekly: „Tatí, poohlédni se po nějakém noclehu.“ A tak šli dál až najednou uviděli světélko svíčky. Otec řekl: „Támhle vpředu vidím (svítit) svíčku. Pojďme, podíváme se tam, třeba nás tam nechají přenocovat.“

A tak jdou za tou svíčkou, až přijdou k jednomu domu, k jednomu starému mlýnu. A teď, Rom tam šel, vzal klacek a zabušil na dveře. Vyšel nějaký gádžo. Zeptal se: „Copak chcete?“ „Hele,“ povídá Sinto, „mám dvě malé děti, teď v noci už cestu z lesa nenajdu. Rád bych tu přenocoval.“ „No jo,“ (na to) ten gádžo, „no jo,“ povídá, „můžete tu zůstat, pokud se nebojíte. U nás totiž obchází mulo.“ Rom řekl: „Já se mrtvých nebojím.“ „No,“

džal o mulo trujum.“ Ho phenias ko Rom: „Me darau“, phele, „kek mulenda nit.“ – „No“, phele, „naj čhivej tut an i štuba.“ Okej. Džias lo andre peske čhavenci an goj štuba, kerdias pesko čhivin, un čhivias peske čhaven teli. Un kol čhaven his sakanes je sonakaski vergli ap i mejn mit je Deblesko krajco. Jop kerdias an o bop lači jag, un čhivias pes nina tejli.

Oki fadžias o ciro. His šon dešaduj rati, of amol kerdal o vuda ganc lokhes pre, šunel lo štakapia. Un denkadias peske: „Kavej kan o mulo.“ Oki vias lo dren, phenel lo ap leste: „Kon hal den tu?“ Ko phenias lo: „Me hom, ko ho tu hal.“ – „Mm, mišto! Ti hal tu kova ho me hom, pali siker les mande, de man to vast.“ – „Ja“, phele, „vart amal, me dau tut glaj mo vast.“ Un kole romes his ano bop je sasta, un kova his šon ganc glijemen. Oki lias ko sasta vri, dias an lesko vast, phenias o mulo: „Mišto, me dikhum kana, ti hal tu ko selbo ho me hom. Ho hi tu den“, phele, „kati ano čiben?“ – „Ach“, phele, „kava hi či“, phele, „kava hi nua ma duj džukli.“ Und e čhaven his ja o krajco ap i men. „Aso“, phenias lo, kamias lo koj ti džal. Un phenias lo: „Ach, muk len doch ti sovel, kola hi ganc khini, kola našťian kaudives dur.“ Phenias lo: „Na, hi tut čomoni, hal tu barvalo?“ Phenias ko Rom: „Me hom šon barvalo. Ho-j den tu? Siker man, ho tut-i! Pa sikrau tut me, ho man hi.“ – „Na“, phenias ko mulo, „sikrej man, ho tut hi!“ – „Mišto.“ Und ko Rom ko džindias, ho leski daj gindias amol dren leski: Ti vejli o mulo un ti pučel lo pal o barvale-

povídá (gádžo), „tak se ulož ve světnici.“ Oukej. Šel s dětmi do světnice, ustlal si postel a uložil děti. Každé z dětí mělo kolem krku zlatý řetízek s křížkem. (Otec) rozdělal pořádný oheň v kamnech a lehl si.

Čas ubíhal. Nadešla půlnoc (dosl. bylo už dvanáct v noci), najednou se potichoučku otevřely dveře a ozvaly se kroky. Rom si pomyslel: „To je ten mulo.“ Tamten vešel dovnitř a osloví ho: „Kdo jsi?“ Rom řekl: „Jsem to, co jsi ty.“ „Hm, dobrá, jsi-li to, co jsem já, dokaž mi to, podej mi ruku.“ „Jo“, povídá (Rom), „počkej chvílku, hned ti podám ruku.“ A ten Rom měl v kamnech pohrabáč a ten byl už pěkně rozžhavený. Vyndal železo z ohně a podal ho mulovi. Mulo povídá: „Dobře, teď vidím, že jsi totéž co já. A co to máš“, povídá, „tady v posteli?“ „Ale nic“, Rom na to, „to jsou mí dva psi.“ Děti měly přece kolem krku řetízky. „Aha“, říká mulo a chce jít k dětem. (Rom) povídá: „Nech je spát, jsou unavení, dnes se něco naběhali!“ A tu se (mulo) zeptá: „Máš nějaký majetek (dosl. něco)? Jsi bohatý?“ Ten Rom povídá: „No já bohatý jsem. A ty? Ukaž mi, co máš a já ti pak ukážu, co mám já.“ „Ne“, povídá mulo, „ukaž ty mně, co máš.“ „Dobrá.“ Rom si vzpomněl, co mu jednou vyprávěla jeho maminka: Když přijde mulo a ptá se po bohatství, musíš vzít hrnce, strčit je do pytle a dělat s nimi rámus. Mulo si bude myslet, že

pen, pali le pirija, de len khetni, čip len an je gono, und ti kamejl lo glo, ti kamejl o barvalepen ti dikhel, pa le les un kre godli, und pali denkrel lo, ti hi sonakaj oda sonst čomoni, un pali sikrel lo pesko barvalepen.

No, keaki kerdias ko Rom, un kova his leske šon lauta richtemen. Oki, lias ko gono und kerdias hojt goli lehe und phenias o mulo: „Ah, kana dikhum un šundum ti hal tu nina barvalo. Kana ap manci, me sikrau tut miro barvalepen.“ Oki džias lo lehe vri un džian le an o vejš. Džian le je dur kota. Und ko Rom, koles his jek špula thab paš leste, un ko špula thab kerdias lo an paš o rukh, har džian le fon o kher. Un mukias les hojt mit ti našel. Oki vian le paš je baro bar. Un phenias ko mulo: „Le ko bar kata k' rik.“ Und ko Sinto phenas: „Tu hal ja fil zoudleta har mej. Le les doch tu k' rik.“ – „Na, pale mišto“, phenias lo, „pa lau les hojt mej k' rik.“ Und hadias lo ko bar pre und har hadias lo ko bar pre, his tel ko bar saj bari truha pherdo sonakaj. Und ko Rom lias peska vergli sik tejli un vicadiaz leske dren an ko sonakaska kova. Und ko mulo kerdias je goli und vek his lo.

Ko Rom kerdias ko thab koti an, čivias ko bar papi pre un džias peske khejre ti sovel. Und čivias pes tejli. Oki tajsala vias o milnari dren. Dikhel lo ti hi job sasto paš leske čhave sasto, phenias: „Jo ho his kaj rat kek kaj?“ – „Frajli“, phenias lo, „his o mulo kaj.“ – „No, kerdias tuke lo či?“ – „Na“, phele, „mange kerdias lo či. Pale ap, me sikrau tuki čomoni, ho mange o mulo sikadiaz.“

to je zlato nebo něco podobného a pak ti ukáže své poklady.

No a Rom to tak udělal. Měl už všechno připravené. Vzal pytel a rámusil s ním. Mulo řekl: „Ach, teď jsem viděl a slyšel, že jsi bohatý. Teď pojď se mnou a já ti ukážu svoje poklady.“ Vyšel s ním ven a šli spolu do lesa. Šli kousek dál. A ten Rom měl u sebe špulku s nití a když poodešli od domu, přivázal tu špulku s nití ke stromu. A nechal nit běžet (s nimi). Přišli k velikému kameni. Mulo rozkázal: „Odval ten kámen.“ A Sinto povídá: „Ty jsi přece mnohem silnější, odval ho (na stranu) sám.“ „No tak dobře,“ povídá mulo, „já ho teda odvalím.“ A zvedl kámen a jak kámen zvedl, ležela pod ním obrovská truhla plná zlata. Rom rychle strhl s krku řetízek a hodil ho ke zlatu. Mulo strašlivě zařval a byl ten tam.

Rom tam připevnil druhý konec nitě, přivalil zpátky kámen a šel domů spát. Lehl si. Mlynář vešel ráno do světnice a našel Roma i jeho děti živé a zdravé. Zeptal se: „Copak tu dnes v noci nikdo nebyl?“ „Samozřejmě,“ řekl (Rom), „byl tu mulo.“ „A nic ti neudělal?“ „Ne,“ povídá, „mně neudělal nic. Pojď, ukážu ti něco, co ukázal mulo mně.“ Rom šel s gádžem až k tomu kameni, odvalil ho, po-

Ake, džias lo gadžehe vri und džan le paš ko bar, und hadias lo ko bar k' rik un dikhias lo tejlen, und his ko cejli piri oda karton oda kova his hojt pherdo sonakaj. Kana lias ko Sinto ko sonakaj vri, kindias kol milnareske duj graj tejle und o vurdi. Und dias kol milnari sonakaj un job čhivias pesko kova prej ap o vurdi un faradias peske. Und keki his lo buter nit čorvalo, un his lo je barvalo Sinto.

díval se dolů a byl tam hrnec nebo krabice nebo tak něco plné zlata. A teď ten Sinto zlato vyndal, koupil si od mlynáře dva koně a vůz. Dal mlynáři zlato, naložil vůz a odjel. Od té doby už nebyl chudý, ale stal se z něj bohatý Sinto.

Pohádka byla do češtiny převedena tak, aby se překlad co nejvíce blížil sintskému originálu.

Komentář

Vyprávění o mulech je velmi charakteristický žánr romského folklóru. Historky o přízracích mrtvých si vyprávějí příslušníci snad ze všech romských společenství od severní Evropy, přes Balkán až po Turecko. Obzvláště oblíbené jsou mezi Sinty. Sbírky sintského folklóru nejsou tak početné jako texty zaznamenané v jiných romských skupinách. Chybí tu například kouzelné pohádky¹ známé z Balkánu, často velmi dlouhé a patrně do jisté míry ovlivněné tureckou vyprávěčskou tradicí. Pokud kouzelné pohádky existují i mezi Sinty, jsou zatím málo doložené. Naopak historky o mulech se tradují znovu a znovu a zdá se, že převažují nad ostatními typy vyprávění.

Historky o mulech nebo příběhy, které souvisejí s mrtvými, neřadí Romové do oblasti fikce – většinou je totiž považují za zcela reálné. Vypravěč dotvrzuje pravdivost příběhu různými způsoby: odvolává se na vlastní zkušenost, uvádí jméno lokality, kde se událost odehrála a podobně. I v některých verzích historky o Sintovi se železnou rukou se udávají konkrétní místní a osobní jména na důkaz její pravdivosti. Protagonisty historek jsou většinou Romové. Hranici mezi historkou založenou na „skutečné osobní zkušenosti“ a „démonologickou povídkou“ lze těžko určit, přechod mezi oběma žánry je velmi plynulý.

1 Mezi „slovenskými“ i „maďarskými“ Romy usedlými několik staletí na současném slovenském území historických Uher patřily k „nejtěžšímu“ (pharo), nejvznešenějšímu a možno říci nejoblíbenějšímu žánru „vitezika paramisa“ – hrdinské příběhy. Některé z nich připomínaly svým způsobem eposy nejen svou délkou – jejich vyprávění trvalo pět, šest i více hodin – ale i tím, že v nich vystupovaly celé rody hrdinů, přičemž představitel následné generace předčil obvykle svými hrdinskými činy otce, děda, praděda. (Pozn. MH).

Příběh o „Sintovi se železnou rukou“ slyšel Mozes Heinschink poprvé v květnu 1966 od jedné Sintky v Linzu (Horní Rakousko). Tutéž historku mu znovu vyprávěla táž vypravěčka v roce 1980. Mozes ji nahrál na magnetofon a zde uvádíme autentický přepis druhé verze. (Vypravěčka nechce být jmenována a my její přání respektujeme). Stejný příběh se vypráví mezi Sinty v západoněmeckém Falzu. (Osobní sdělení pana Paula Meissenera).

V naší rakouské variantě oklame Sinto mrtvého tím, že mu místo ruky podá rozžhavený pohrabáč. Mulo při stisku necítí lidskou ruku, kterou by mohl rozmačkat, nýbrž železo, a tak se domnívá, že jeho partner je rovněž duch podobný jemu. Oklamat nepřátelskou (nadpřirozenou) bytost tím, že se jí podá neživý předmět namísto živé ruky, je v pohádkách dost častý motiv. Vzpomeňme si na Jeníčka, kterého čarodějnice vykrmuje v kleci, aby si na něm mohla pochutnat: když zkouší, je-li už dost tučný, podá jí chlapec namísto požadovaného prstíčku dřívko. Další motiv ve vyprávění o Sintovi se železnou rukou je zajímavý a ve světovém pohádkovém folklóru velmi vzácný: Sinto si vzpomene na poučení matky, že má řinčet nádobím v pytli. Mulo si bude myslet, že řinčí svými poklady, zlatem a stříbrem, a teprve pak bude ochoten ukázat svůj vlastní poklad. Řinčení nádobím se sice v historkách o mulech opakuje velice často, ale má jinou funkci: hrnci a příbory hází mulo, aby dal najevo svou přítomnost.

V povídce francouzských Manušů „O Mulo un i kesla pardi sonekaj“ (Mulo a kotel plný zlata) ze sbírky Josepha Valeta nacházíme dost podobnou tematiku. Chudý (romský) čeledín (čhavo) potká ve chlívě ovdovělé selky mula. Protagonisté v obou příbězích se dovídají od jiné osoby, jak jednat s mulem. V rakouské historce si Sinto vzpomene na poučení matky, ve francouzském vyprávění poučí čeledína vesnický farář. Další motiv je rovněž v obou verzích obdobný: požádá-li mulo o něco, je třeba mu odpovědět: „napřed ty“ nebo „udělej to sám.“ Pointa je ovšem rozdílná. Zatímco v sintske variantě z Rakouska musí hrdina mula oklamat, aby se zmocnil pokladu, v manušské variantě dá mulo poklad čeledínovi sám. Mulo tu vystupuje jako pomocník. Motiv „mrtvý pomocník“ se v různých obměnách objevuje relativně často v pohádkách euroasijské oblasti (AT 505). Navíc manušský mulo dosvědčí svému chránci před soudem, že poklad neukradl.

Neobvyklý konec je opět v obou historkách shodný: protagonisté se dělí o poklad: Rom (Sinto) s mlynářem, čeledín s vdovou a s farářem.

Sintská vypravěčka z Rakouska užívá pro svého hrdinu jednou výraz Sinto, jindy Rom. Pro rakouské Sinty jsou obě autonyma synonymní; svou řeč označují slovem „romanes“. Pokud chtějí výslovně zdůraznit svou skupinovou identitu, pak se označí za Sinty, ale jinak se cítí jako součást širšího společenství Romů, což se ostatně projevuje ve volné záměně názvu Sinto a Rom.

Přeložila Tereza Hrabovská

Summary

The Tale of „The Sinto with an Iron Hand“ tells of a poor Sinto widower who, with his two children, stays overnight at a miller's in a deep forest. At midnight a *mulo*, a spirit of the dead, arrives. The brave and clever Sinto outwits the *mulo* and becomes rich by having the *mulo* show him the spirit's treasure and then frightening the *mulo* away.

Mulo stories are characteristic of tales told by the Roma. They are told by most Romani groups, whether in northern Europe or from the Balkans to Turkey, especially among the Sinti. Hardly any of these tales have been recorded, but they are still being related.

Mulo stories are not clearly in the realm of fiction, but rather they are considered to be true or, at least, not impossible. They sound like personal experiences of the storytellers. Typically, “The Sinto with the Iron Hand” gives concrete places and personal information to make the story sound like a true experience. The separation between “personally experienced” events on the one hand and “demonic stories” on the other hand, which is usual in folkloric literature, is not at all strict in the case of *mulo* stories.

“The Sinto with an Iron Hand” was heard by Mozes Heinschink for the first time in 1966. The storyteller, a Sinto woman from Linz (Upper Austria), retold it in 1980 in the version that appears in this magazine. (Paul Meissner also recorded this story as told by Sinti in Pfalz in western Germany.)

In the Austrian version, the *mulo* is tricked by the Sinto into thinking that a glowing iron poker is the Sinto's hand and that, therefore, the Sinto is like the *mulo*. The motif of putting out an object instead of one's own hand is a common trick in tales (e.g. Hansel putting out a bone instead of his finger). Pretending to have gold by rattling pots is an interesting and unusual motif. There are *mulo* stories in which the dead rattle to make their presence known. In this story, the Sinto rattles pots in a sack to pretend he is wealthy and entice the *mulo* into revealing his treasure.

The authors discuss similar motifs in “The *Mulo* and the Vat Full of Gold” In the tale, a farmer's widow has a poor stable-boy who encounters a *mulo* in the stall.

The unusual ending in both stories is the same. The protagonist shares his treasure – the Rom with the miller, the stable-boy with the widow and even with the priest. In the stories of the Servika Roma, e.g., this does not occur.

A stylistic point of interest: In “The Sinto with an Iron Hand” the storyteller uses “Rom” and “Sinto” interchangeably.

Valerie Levy

Romano džaniben – jevend 2005

Časopis romistických studií

Vydává o. s. Romano džaniben
Ondříčkova 33, 130 00 Praha 3
tel.: 222 715 947, e-mail: dzaniben@email.cz, www.dzaniben.cz
bankovní spojení: 161582339/0300

Šéfredaktorka: Milena Hübschmannová
Výkonné redaktorky: Lada Viková a Helena Sadílková
Technický redaktor: Peter Wagner
Sazba: Petr Teichmann
Tisk: PBtisk, Příbram

Recenzovali:
PhDr. Renata Weinerová, CSc. a Mag. Dr. phil. Dieter Halwachs

Produkci zajišťuje nakladatelství G plus G, s.r.o.,
Plavecká 14, 128 00 Praha 2
tel: 222 588 001, e-mail: gplusg@gplusg.cz, www.gplusg.cz

Náklad: 600 ks
Doporučená cena: 140 Kč
Roční předplatné: 280 Kč (včetně poštovného a balného)

ISSN 1210-8545
Evidenční číslo podle tiskového zákona: MK ČR E 6882

Nevyžádané rukopisy a fotografie se nevracejí. Obsah zveřejněných polemických článků nemusí být totožný se stanoviskem redakce. Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím pošt Praha č.j. NP 1360/1994 ze dne 24.6.1994.